

Mitä hyveistä jäljellä?

Alasdair MacIntyre, *Hyveiden jäljillä.*

Moraaliteoreettinen tutkimus.

Suomentanut Niko Noponen.

Gaudeamus, Helsinki 2004. 334 s.

Hyve-etiikan tutkimuksessa on kuljetu pitkä matka siitä, kun Elizabeth Anscombe 50 vuotta sitten pahoitteli tämän moraalifilosofian juonteen jäämistä velvollisuusetiikan ja seuraamusetiikan jälkeihin.

Sittemmin alan klassikon asemaan noussut esitelmä ja esse ”Modern Moral Philosophy” herätti alkuun luultavasti enemmän kummastusta kuin ihastusta. Mikäli ylipäätään hyväksyttiin Anscomben perusteeksi, jonka mukaan vanhan ajan käsitys etiikasta erosi perustavasti uuden ajan tavasta käsitellä näitä kysymyksiä, saattoi tämän yhtä hyvin tulkita osoitukseksi antiikin ajattelun perinpohjaisesta jälkijättöisyydestä. Kenen mielestä nyt esimerkiksi soturieetoksen kartoittaminen enää olisi varteenotettava moraalifilosofian haara?

Niin muuttuvat ajat. ”Ajattele samurain lailla”, perätään yhdessä jos toisessakin yritysjohtoseminaarissa. Hyve-etiikan käsitteistö ja lähestymistapa ovat löytäneet tiensä itsetehostusoppaisiin ja varhaiskasvatuskeskusteluun. Akateeminen keskustelu voi kerrankin ottaa osansa kunniansta, nykyaikana hyve-etiikan harastus kun ei rajoitu vain antikvaariseen antiikin ja keskiajan tutkimukseen, vaan myös monet keskeiset nykyfilosofit ponnistavat tältä pohjalta (mm. Julia Annas, Philippa Foot, Martha Nussbaum).

Hyve-etiikka muodostaa samalla ensiluokkaisen esimerkin tutkimusalasta, jonka puitteissa historiallinen lähestymistapa nivoutuu liki saumattomasti niin ajankohtaisiin kuin ajattomiinkin näkökohtiin.

Alasdair MacIntyren nyt suomennettu *Hyveiden jäljillä* (*After Virtue*, 1981) on näytellyt merkittävää osaa tässä hyve-etiikan nousussa. Kohta kaksikymmentävuotta sitten ilmestynyt *Hyveiden jäljillä* rakentaa Anscomben huomioille siitä, miten moderni moraalikeskustelu näyttää ajaneen karille useiden keskenään yhteismitattomien paradigmojen hallitessa kenttää. MacIntyre myös hyväksyy An-

scomben keskeisen väitteen, jonka mukaan ongelma juontaa juurensa tapaan, jolla uuden ajan etiikassa on keskitytty tekojen analyysiin luonteen koulumisen ja tapakasvatuksen sijaan.

MacIntyren erityinen panos sisältyy tapaan, jolla hän kärjistää Anscomben väittämiä, tarkentaa niitä sekä tarjoaa niiden tueksi yksityiskohtaisen historiallisen kertomuksen. Vaikkei MacIntyre sitä suoraan sanokaan (nietzscheläinen käsitteistö tuskin istuisi hänen pirtaansa), on kyseessä eräänlainen genealogia. MacIntyren katsannossa ajatusten sisäisen logiikan jäljittäminen – filosofian historia kapeassa mielessä – limittyy sosiaalisten käytäntöjen ja muuttuvien aineellisten olosuhteiden historiaan tavalla, joka tekee käytännössä mahdolliseksi sanoa, mistä yksi alkaa ja toinen päättyy.

MacIntyren punoman, polveilevan kertomuksen yksityiskohtiin voidaan puuttua kriittisesti ja niin on tehtykin. Esimerkiksi MacIntyren tapa kuvata antiikin ja keskiajan hyve-etiikkaa on varsin impressionistinen ja sitä sopii täydentää tuoreemman antiikin tutkimuksen näkökulmasta.

Samoin MacIntyren nykyetiikan kritiikki on monin paikoin karrikoiva. Tässä suomennettu toinen laitos sisältää joukon kirjoittajan huomautuksia teoksen saamaan vastaanottoon, mikä auttaa jäsentämään teoksen suhdetta angloamerikkalaiseen nykykeskusteluun. Tosin jälkiviisuus pistää silmään.

Tästä huolimatta *Hyveiden jäljillä* piirtää vaikuttavan kuvan länsimaisen moraalifilosofian kehityksestä. MacIntyren mukaan selkeä ja autenttinen puhe hyvästä ja pahasta edellyttää tiettyä yhteisöllisyyttä, jossa hyvää elämää tavoitellaan määrättyjen mutta mukautuvaisen sosiaalisten roolien puitteissa. Juuri tämän orgaanisen näkökulman hukkaaminen on MacIntyren katsannossa ajanut uuden ajan etiikan karille. Tuloksena nykykeskustelua käydään aidon moraalifilosofian raunioilla. Hyvää koskevasta pu-

heesta meillä on jäljillä pelkkiä rippeitä, joiden perusteella meidän täytyy koettaa rekonstruoida, kuinka tuho oikein tuli.

Perinteiden jäljillä

Valittu näkökulma tekee ymmärrettäväksi MacIntyren omintakeisen tavan keräiä kertomustaan ikään kuin ajassa taaksepäin. Luvut 2–3 on varattu 1900-luvulla asemiaan kohentaneen emotivistisen moraalilausemien tulkinnan käsittelyyn; tätä siirrytään valistusprojektiin ja siihen, miksi se oli MacIntyren mielestä alun alkaenkin tuomittu epäonnistumaan (luvut 4–5). Tämä puolestaan johtaa pohtimaan ”tosiasioihin” keskittyvän empiristisen tiedekäsityksen syntyä ja tapaa, jolla tämä suhtautuu varhaisempaan, leimallisesti aristoteeliseen päämäärälähtöiseen analyysiin (luku 6).

Sama taaksepäin laskostuva rakenne toistuu monen luvun sisällä. *Joko-tai*-teoksessaan valistuksen muistokirjoituksen laatinut Kierkegaard esimerkiksi palautetaan Kantiin, ja näiden takaa puolestaan paljastuvat Humen ja Diderot’n hahmot. Vastaavasti vastatessaan kysymykseen, kuinka emotivistinen tapa selittää normatiivisia väitteitä ylipäätään saattoi nousta hallitsevaksi, MacIntyre viittaa taustalla kummittelevaan intuitionismiin. Monien varhaisten emotivistien ensimmäinen oppi-isä kun oli G. E. Moore.

Moorelle ja hänen ihailijoilleen MacIntyre varaa kirpeimmän kritiikkinsä. Intuitionismin älyllinen ja moraalinen mahous johti hänen mukaansa teorian kannattajien käytöksen selittämiseen emotivistisessä viitekehikossa. Emotivismi kun selittää vakuuttavasti, millaisena *intuitionistien* puhe hyvästä ja pahasta näyttäytyy.

Kertomus etenee MacIntyren mukaan tähän tapaan. Mikäli hyvästä tehdään salamyhkäinen ominaisuus, joka sen tunnistaville vain sellaisenaan näyttäytyy, ei ole ihme, että siihen vetoaminen käy helposti peittämään alleen monenlai-

sia valtapyyteitä. Sen kummemmin intuitionismi kuin emotivismikaan eivät kuitenkaan tavoita rahtuakaan tavasta, jolla hyvästä on arkijärjen piirissä puhuttu iät ja ajat.

Huomioiden keskustelun kehittymisestä sinänsä ovat usein varsin osuvia. Kierkegaardin ja Kantin väliseen kohtalonyhteyteen esimerkiksi on palattu viimeaikaisessa Kierkegaard-tutkimuksessa. Mutta MacIntyren esitystekniikka paljastaa tietyn epäjohtamukaisuuden tavassa, jolla *Hyveiden jäljillä* -teoksen pääväite halutaan esittää.

MacIntyre tahtoo sanoa, että nykyajan moraalikeskustelun ongelma on se, ettei se ole lainkaan perinnetietoista. Tämä vertautuu epäedullisella tavalla antiikkiin ja keskiaikaan, joissa aristoteelinen analyysi muodosti kaikelle *Nikomakhoksen etiikan* jälkeiselle kirjoittelulle yhteisen lähtökohdan. Silti, eikö MacIntyren itsensä omaksuma tapa arvostella uuden ajan moraalifilosofiaa osoita, että keskustelua senkin piirissä on käyty, tosin eri-alaista kuin ennen?

MacIntyre korjaakin omaa esitystään tältä osin myöhemmissä teoksissaan. Ei ole niin, etteikö antiikin ja keskiajan suuren perinnön jälkeen kentälle olisi ilmestynyt kilpailevia ajattelun perinteitä: sen sijaan uudet vaihtoehdot ovat kaikki *huonoja*. Myönnytys on pieni mutta tärkeä.

Hyveiden jäljillä -teoksen perusteella valinta joka tapauksessa suoritetaan viime kädessä Nietzschen ja Aristoteleen välillä. Linjaus vaikuttaa sikäli oudolta, että Nietzscheä itseään voidaan pitää yhden sortin hyve-etiikkona – itse asiassa ensimmäisenä laatuun uudella ajalla, mihin MacIntyre kiinnittääkin huomiota (145–). MacIntyren mukaan Nietzsche kuitenkin erehtyi tulkitessaan edeltävien vuosisatojen harharetken merkiksi siitä, että uuden ajan hyve-etiikka rakentuisi radikaalille individualismille.

MacIntyre lukee vanhan ajan moraalifilosofian vahvuudeksi nimen omaan sen, miten sen eettiset käytännöt ja käsitykset perustuivat yhteisön orgaaniseen elämään ja sukupolvien saatossa kypsyvään käytännölliseen järkeen. Näin ollen hän tahtoo luotsata nykykeskustelun takaisin tälle pohjalle, erityisesti aristoteelisen moraalifilosofian laskemalle perustalle. Itse asiassa – ja tässä MacIntyre kyllä oikoo eräitäkin antiikin ajattelun kehittymisen mutkia suoriksi: ”Jos halutaan puolustaa jonkinlaista esimodernia näkemystä moraalista ja poliittikasta, on välttämättä turvauduttava *jonkinlaisiin* aristoteelisiin kä-

sitteisiin” (145, tekijän kursiivit).

Hyveiden jäljillä -teoksessa MacIntyre jättää auki sen, mikä aristoteelisen perinteen monista muodoista voisi tarjota parhaan astinlaudan kavuta takaisin satulaan. Myöhemmin hän tekee selväksi kiistellyn kantansa, että tomistinen ajattelu on aristoteelisen perinteen aito soihdunkantaja.

Kannattaa huomata, ettei suomalaisen lukijakunnan tarvitse olla kummankaan perinteen kanssa yhtä eksyksissä kuin MacIntyre manaa angloamerikkalaisen maailman olevan. Jussi Tenkun *Vanhajan- ja keskiajan moraalifilosofian historia* (Gaudeamus, 1981) on osin vanhahtava, mutta edelleen täysin käyttökelpoinen johdatus rikkaan aineiston äärelle.

Suomennoksesta

Hyveiden jäljillä -teoksen suomennos on kauttaaltaan siistiä, jos ei järin sytyttävää jälkeä. Kiitoksen ansaitsee kirjan nimen valinta: ”Hyveiden jäljillä” osuu tarkalleen oikeaan, kun sen perusteella on lupa odottaa eräänlaista salapoliisitarinaa.

Keskeisen käsitteen *character* kääntäminen ”luonnehahmoksi” (47) vaikuttaa väistämättä kömpelöltä, seikka, jonka suomentaja näyttääkin tunnustavan lisätessään alkukielisen version sulkeisiin olisi voinut liittää myös kreikan kantasanan *kharaktēr*, Theofrastoksen *Luonnekuvia* kun tarjosi mallin sille kirjallisen analyysin lajille, jonka katsannossa tietty sosiaalinen rooli kiinnittyy ihmisen luonteen- ja moraaliseen laatuun saumattomasti.

Ylenmääräisiä anglisismeja ei ole; harvat esiintymät ovat salakavalialia. Voiko suomen kielen puitteissa teoria esimerkiksi ”epäonnistua” (30)? Englannin teonsanaa *fail* käytetään yhtä lailla yhteyksissä, joissa vaikkapa silta tai jarru pettää, kun sille pannaan liikaa painoa.

Käännökseen on toisaalta upotettu myös ilahduttavia yksityiskohtia. Alkuteoksen ”bars, barracks, and boardrooms” esimerkiksi kääntyy sujuvan alkusointuisesti. Keskenään yhteismitattomia moraaliarvostelmia esitetään kotimaisella ”niin kuppiloissa, kasarmeissa kuin kokoushuoneissakin” (25). Mainiota!

Juha Sihvolan johdanto on asiantunteva ja napakka, puhe ”traditioista” perinteiden sijaan tosin hieman kummututtaa. Vertailua muihin johtaviin hyveetiikan teoreetikoihin olisi suomalaisen yleisön palvelemisen nimissä voinut suo-

rittaa hieman runsaamminkin. Nyt kirjailijaesittely keskittyy kertaamaan sitä, mitä MacIntyren ajattelussa on tapahtunut *Hyveiden jäljillä* -teoksen ilmestymisen jälkeen. Hyvä näinkin.

Suomalaista yleisöä varten koottu kirjallisuusluettelo on käyttökelpoinen, joskin siihen olisi voinut sisällyttää ainakin joitakin suomeksi tai Suomessa julkaistuja artikkeleita hyve-etiikasta. Luetteloon voisi myös lisätä Guelphin yliopiston verkkosivuilla ylläpidetyt MacIntyre-sivut, joiden kirjallisuusluettelo sisältää kaiken MacIntyreen liittyvän maan ja taivaan välillä. Sivuja myös päivitetään taissaesen tahtiin: <www.uoguelph.ca/philosophy/MacIntyre/secondary.html>.

Taneli Kukkonen